

GEREDE'DE DERİ ÜRETİMİ: MEVCUT DURUM VE TRENDLER

Öğr. Gör. Kemal Kılınç, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, kemal.kilinc@ibu.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-0790-8962

ÖZET

Gerede eski zamanlardan beridir önemli deri üretim merkezlerinden birisi konumundadır. İlerleyen yıllarda ise Gerede'nin Türkiye'deki büyükbaş deri üretim merkezi olacağı öngörülmektedir. Birçok işletmenin faaliyete başladığı ve diğer işletmelerin de taşınma sürecinde olduğu Gerede Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, ayrıca Gerede'deki canlılığı tetikler konumdadır. Mevcut durumda bazıları küçük atölyeler şeklinde olmakla beraber 120 civarında tabakhane deri üretimi gerçekleştirilmektedir. Gerede ekonomisi deri üretimine endekslidir. Buradaki her tabakhane dışarıya emtia satan ve ilçeye para getiren birer kuruluş olarak nitelendirilir. Yaklaşık 2500 çalışan potansiyeli ile bölge ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Büyükbaş deri üretiminin hamderiden başlamak üzere bitmiş deriye kadar yapıldığı Gerede'de, deri üreticileri kolektif üretim sistemi sayesinde dünya standartlarında deri üretimine ayak uydurabilmişler, bu sayede Türkiye'deki diğer bölgelerin aksine sürekli üretim yapabilir duruma gelmişler ve Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'ne taşınma sürecini başlatabilmişlerdir. Gerede'deki tabakhanelerde; başta ayakkabı olmak üzere çeşitli ürünler için bitmiş deri üretimi dünya standartlarında makinalar, kimyasallar ve nitelikli işgücü ile yapılmaktadır.

Bu çalışma ile mesleki deneyim ışığında; karşılıklı görüşme yöntemi ve saha gözlemiyle Gerede'deki deri üretiminin mevcut durumu analiz edilmiş, Gerede'deki deri üretiminin aşamaları ve iş yapış şekli ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Dünyadaki ve Türkiye'deki üretim ve deri sanayi ile ilgili trendlerin Gerede Deri Sanayisine etkileri de irdelenmiş ve Gerede'de deri üretimindeki trendler gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gerede, Deri Üretimi, Dericilik, Trendler, Tabakhaneler

LEATHER MANUFACTURING IN GEREDE: CURRENT STATUS AND TRENDS ABSTRACT

Gerede has been one of the important leather production centres since old times. In the following years, it is foreseen that Gerede will become a bovine leather production centre in Turkey. Gerede Leather Specialization Organized Industrial Zone, where many businesses have started their activities and other businesses are in the process of moving, is also in a position to trigger the vitality in Gerede. Currently, leather production is carried out in around 120 tanneries, some of which are in the form of small workshops. Gerede economy is dependent on leather production. Every tannery here is considered an establishment that sells commodities and brings money to the county. It contributes to the regional economy with the potential of approximately 2500 employees.

In Gerede, where bovine leather production is carried out from raw hide to finished leather, tanners have been able to keep up with world-class leather production thanks to the

collective production system. In this way, unlike other regions in Turkey, they became able to produce continuously and started the process of moving to the Leather Specialization Organized Industrial Zone. In the tanneries in Gereede; finished leather production for various products, especially for shoes, is made with world-class machines, chemicals and qualified workforce.

With this study, in the light of professional experience; the current situation of leather production in Gereede was analysed with the method of mutual interview and field observation, and the stages of leather production in Gereede and the way of doing business were tried to be revealed. In addition, the effects of the trends in the production and leather industry in the world and in Turkey on the Gereede Leather Industry were also examined and the trends in leather production in Gereede were tried to be revealed.

Keywords: Gereede, Leather Manufacturing, Leathermaking, Trends, Tanneries

GİRİŞ

Bolu'nun en büyük ilçesi olan Gereede dericilik ile özdeşleşmiş Türkiye'nin en önemli deri üretim merkezlerinden birisidir. Gereede ve Geredeliler adeta deriyle bütünleşmişlerdir. İlçedeki ekonomik hayat neredeyse deri üretimine ve deri üretiminin geleceğine endekslidir. Bu sebeple ilçe "Dericiler Şehri" olarak da anılır. Deri üretiminin bu kadar ön plana çıkmasının bilincine sahip olan deri üreticileri ise yerel dinamiklerle Türkiye'deki ve dünyadaki trendleri birleştirerek, ayrıca modern deri üretiminin gerektirdiği tekniklere de riayet ederek büyük gelişme kaydedebilmişler ve Gereede'yi sürekli üretim yapan önemli bir deri üretim merkezi konumuna getirebilmişlerdir.

Gereede'nin Türkiye'deki deri endüstrisinde ön plana çıkmasının temelinde eskilerden beridir dericiliğin Gereede'de en baskın zanaat olması ve yüzyıllardır Gereede'de yaşayanların deri üretimi ile bütünleşmesi vardır. Her dönemde Gereede'nin dericilikte önemli bir merkez olduğu kabul edilmektedir (Süme vs., 2015). 1300'lü yıllarda Gereede'nin Orhan Gazi tarafından Osmanlı topraklarına katılmasıyla bu civara yerleşen Ahilerin dericilik zanaatını Gereede'ye ve çevresine yaydığı düşünülmektedir. Gereede'nin eski dönemlerde de dericilik açısından önemli bir merkez olduğu; Osmanlı ordusuna lazım olan gön, vaketa, sahtiyan, meşin ve tutkalın büyük bir kısmının Gereede'den alındığının eski sicillerdeki siparişler emirleriyle sabit olmasından anlaşılmaktadır (Kaşmer, 2000). Gereede'de tarım topraklarındaki azlık ve verim düşüklüğü ile birlikte Gereede'nin rakımı yüksek bir yerleşim yeri olarak yayla konumunda olması sebebiyle hayvan beslemeye yönelim ve dolayısıyla hayvan sayısındaki artışa binaen dericiliğin geliştiği de düşünülmektedir (Güldür, 2016). Bunların dışında Gereede'nin soğuk bir yerleşim yeri olması dolayısıyla; organik bir materyal olan hamderinin işleninceye kadar soğuk hava koşullarında bozulmadan daha kolay saklanabilmesi ve deri işleme için gerekli suyun önceki yıllarda çok kolay ve bol şekilde bulunabilmesi avantajlarının da Gereede'de deri üretimini ideal hale getiren etmenlerden olduğu söylenebilir.

Mevcut durumdaki deri üretiminin temelini tüm bu koşullar oluştursa da günümüzde Gereede'nin Türkiye'nin en canlı deri üretim merkezi olmasını sağlayan ortak kullanım tesislerinin kullanılması ve ortak çalışma kültürünün yaygın olması gibi unsurlar da göze çarpmaktadır (Kılınç, 2019). Küresel pazarlarda adı; zengin miras, zanaatkârlık, nitelikli insan gücü, iyi fiziksel ve teknik altyapı, kaliteli üretim, anında benimseme, müşteri odaklı tutum,

çeşitlilik ve trendlere hızlı uyum kavramlarıyla anılan Türk Deri Sektörü uzun yıllardan beridir Türkiye ekonomisine katkı sağlayan en önemli sektörlerden birisi olmuştur (IDMIB, 2016). Son yıllarda tüm dünyada ve dolayısıyla Türkiye’de deri sektöründe bir daralmadan bahsetmek mümkündür. Buna rağmen Gerede sürekli üretim yapan konumunu kaybetmemiş ve Türkiye’de deri üretim merkezi olarak öne çıkmaya başlamıştır. Bu sebeple bu çalışma ile Gerede’de deri üretiminin mevcut durumunun analiz edilmesinin önemli olduğu görülmektedir. Şunu belirtmekte fayda vardır ki “Deri üretimi” ile “deri ürünleri üretimi” birbirleri ile ilişkili olsalar da tamamen farklı sektörlerdir. Gerede’de ön plana çıkan ve Gerede’nin deri ile anılmasını sağlayan “deri üretimi” sektörüdür. Yani hayvandan yüzülmüş hamderilerin işlenerek bozulmadan kullanılabilir hale getirildiği işlemlerin yapılmasını kapsamaktadır. Üretilen derileri, deri ürünü üreticileri (örneğin ayakkabı üreticileri) farklı kullanım ürünleri yapmak için ana materyal olarak kullanılmaktadırlar. Gerede’de özellikle kemer üretimi dışında az denilebilecek ölçüde sınırlı deri ürünü üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada kemer ve diğer deri ürünlerinin üretimi deri işleme sektörü ile ayrıştığı için kapsam dışında bırakılmıştır. Çalışmada karşılıklı görüşme ve gözlem yöntemi kullanılsa da özellikle mesleki tecrübe ile bizzat sahadaki bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Mevcut Durum

T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2022) verilerine göre Gerede’de 128 adet deri üretim tesisi faaliyet göstermektedir. Tüm tesislerde büyükbaş (sığır) deri üretimi gerçekleştirilmektedir. Mevcut durumda Gerede’de tabakhaneler (deri üretim tesisleri veya fabrikaları) 2019 yılında faaliyete geçen Gerede Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi’nde ve ilçenin doğusunda bulunan tabakhaneler bölgesinde olmak üzere iki kısımda bulunmaktadır. Fakat yetkililerin ifadelerine göre Gerede’nin doğusunda bulunan; Cumhuriyet döneminin başlarında ilçe merkezinde bulunan tabakhanelerin taşındığı Kaynarlar olarak tarif edilen ve “Yeni Tabakhaneler” olarak adlandırılan bölgedeki tabakhanelerde “yaş işlemler” olarak ifade edilen atık su yükü ortaya çıkaran işlemlerin yapılması en kısa sürede yasaklanmış olacaktır. Bu sebeple derinin görünümünün estetiğinin ve kullanım alanının geliştirildiği aynı zamanda derideki kusurların kapatılmaya çalışıldığı, deri kuru halde iken yapılan “Finisaj” işlemleri dışındaki, deri üretiminde “Dolap” ismi verilen su-deri-kimyasal üçlüsünü bir araya getiren reaksiyon kaplarındaki kimyasal prosesler sadece Gerede Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi’nde yapılabilecektir.



Görsel 1. Deri İhtisas OSB (solda) ve ilçe merkezindeki tabakhaneler (sağda)

İlçe merkezindeki tabakhanelerin en büyük problemi fiziksel alanlarının yeterli olmaması, çevresel sorunların olması ve atıklar konusu olmuştur. Deri İhtisas OSB'ye taşınma sürecinin ivme kazanmasıyla bu sorunlar çözülmeye başlanmıştır. Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi'nden önce fiziksel alanlarının yetersizliği ve genel olarak düşük sermayeye rağmen, deri üreticilerinin bir araya gelerek kurdukları ortak şirketler vasıtasıyla kolektif üretim ile

Gerede diğer bölgelerden avantajlı konuma geçebilmiştir. Ortak kullanım alanlarında tabakhanelerde yapılan yaş bitim işlemlerinden (yağlama-boyama-retenaj) gelen deriler kolektif üretim ile kısa sürede ve daha az maliyetli olarak işlenebilmektedir. Her işletme kendi fabrikasına kendi makinalarını almak yerine, ortak olarak makinaların alınmış olması, makinaların âtil durumda kalmadan sürekli üretim yaparak uygun maliyetlerde deri işlenmesine ve işletmelerin sermayelerinin gelişebilmesine imkân sağlamıştır (Kılınç, 2019). Bu sistem Gerede Deri İhtisas OSB'de de birçok tabakhane tarafından kullanılmaya devam edilmektedir.

Eski tabakhaneler bölgesinde birçoğu küçük atölyeler şeklinde olmak üzere 120 civarında tabakhane mevcuttur. Bu tabakhanelerden bir kısmı Gerede Deri İhtisas OSB'ye taşınmış durumdadır. Gerede Deri İhtisas OSB'de 60 ruhsat almış işletme ve Mayıs 2022 itibarıyla 32 adet faal durumda tabakhane vardır. 20 işletmenin daha ilerleyen zamanlarda ruhsat alması beklenmektedir. OSB'de toplam 126 parsel bulunmaktadır. Türkiye'de sadece tabakhanelerin bulunduğu tek OSB Gerede'dedir. İkinci etap arıtma tesisinin ve katı atık bertaraf tesisinin tamamlanma çalışmaları da sürmektedir (Gerede Deri İhtisas OSB Müdürlüğü, 2022). Böylece atıklar sebebiyle gündeme gelen çevresel problemlerin de önüne geçilebilecektir. Deri üreticilerinin küresel pazarda var olabilmesi için alması gereken belgelerin de önündeki engeller kaldırılmış olacaktır

Gerede'de deri üretimi ile ilgili olarak tabakhaneler dışında; hamderi depoları ve komisyoncuları, deri kimyasalları satan ve teknik destek sağlayan firmalar, deri makinaları ve ekipmanları ile ilgili tamir ve destek hizmeti sağlayan işletmeler bulunmaktadır. Özellikle deri kimyasal firmaları istihdam ettikleri veya bağlantılı oldukları firmalardaki teknik elemanlar ile deri üretiminde tabakhanelere teknik destek hizmeti sunmaktadırlar. Bazı tabakhanelerinin deri kimyasalları satan işletmelere ortak olduğu da görülmektedir. Teknik desteğin daha çok deri

kimyasalları satan firmalardan alınması dolayısıyla tabakhanelerin istihdam ettiği teknik personel (deri teknikeri ve deri mühendisi) sayısı çok fazla değildir. Buna rağmen son yıllarda teknik eleman istihdam etme eğiliminde bir artış olduğu söylenebilir. Gerede tabakhanelerinde deri üretim ve ilgili alanlarda 1500 civarında kişinin çalıştığı söylenebilir.

Üretim

Gerede'deki tabakhanelerin hepsi büyükbaş deri üretimi gerçekleştirmektedirler. Derilerin çok büyük bir kısmı ayakkabı yüzük derisi için üretilmektedir. Ayakkabılık deri haricinde ayakkabılık deriye benzer şekilde yapılan çanta vb. diğer kullanım ürünleri için deri üretimi de yapılmaktadır. Gerede'de spesifikasyonları çok farklı olan otomotiv, uçak derisi gibi özel deriler haricinde, büyükbaş deriden her türlü deri ürünü için mamul deri üretimi mümkündür ve yapılabilmektedir. Türkiye'de üretilen tüm derilerin çok büyük bir kısmı (%80'i) ayakkabı için üretilmektedir. Bu sebeple Gerede'de deri üretiminin çok büyük bir kısmı ayakkabı için gerçekleşmektedir. Gerede'yi diğer bölgelere göre öne çıkaran üretim kalemlerinden birisi ise "Etiketlik Deri" üretimidir. Yıllardan beridir Gerede'de alanında uzmanlaşmış firmalarda giyim ürünleri için (özellikle kot pantolon) etiketlik deri üretimi gerçekleşmektedir.

Gerede'de deri üretimi endüstriyel anlamda yapılmaktadır. Dünya standartlarında makinelerin ve deri kimyasalların kullanımı geleneksel deri üretiminin modern deri üretimine geçmesine sebep olmuştur. Özellikle 1990'lı yılların sonlarında mekanik işlemlerin yapılması için özel teşebbüs olarak ortak kullanım tesislerinin oluşturulmasıyla deri üretimi dünya standartlarında endüstriyel bir forma kavuşmuştur.

Deri üretimi hamderiden başlayarak mamul deri oluşturuluncaya kadar yapılmaktadır. Önceki yıllarda çoğu tabakhane hamderiden başlayarak, sadece çoğu mekanik işlemleri ortak kullanım tesislerinde yaptırarak deri üretirken, mevcut durumda çoğu tabakhane hamderilerini tabaklama tesislerine vererek tabaklama işlemini yaptırtmaktadır. Böylece standart şekilde üretilen yarı mamul deriden, müşterilerin istedikleri mamul derileri kendi bünyelerinde daha hızlı ve daha az işgücü ile üretebilmektedirler. Bu sistemin dezavantajı ise tabaklama aşamasına kadar yapılan işlemlerin bizzat kontrol edilememesi ve ayrıca üretilen derilerin farklı tabakhanelerin derilerine göre kalite olarak ayrışma imkanının azalabilmesidir.

Hamderi olarak yerli deriler ve ithal deriler kullanılmaktadır. Kurban Bayramı'ndan elde edilen deriler Gerede için önemli bir hamderi kaynağıdır. Fakat kurban derilerinde yüzüm hataları, konservasyon öncesi bekleme süresinin fazla olabilmesi ve konservasyon hataları deri kalitesini düşürmektedir. İthal deriler çevre ülkelerden ve dünya deri sanayi için hamderi kaynağı olan tüm ülkelerden gelebilmektedir. Türkiye deri işleme kapasitesi sebebiyle hamderi ithalatçısı bir ülkedir. Bu sebeple Gerede'de yerli hamderi dışında ithal hamderilerden de yoğun bir şekilde yararlanılmaktadır. Yarı mamul (özellikle Wet-Blue) deri satın alma önceki yıllarda daha fazla tercih edilirken, günümüzde jelatin üretimi için derinin yarma diye tabir edilen kısmının alınabilmesi ve ekonomik değerinin fazla olması sebebiyle hamderi alımı daha çok tercih edilmektedir. Bu sebeple ithal yarı mamul derilerin satın alınması eğilimi azalmıştır.

Hamderiler genelde konserve edilmiş (tuzlanmış) şekilde elde edilirler. Az da olsa kurutma yöntemiyle konserve edilmiş derileri işleyen tabakhaneler de bulunmaktadır. Görsel 2'de işleme alınmayı bekleyen konserve edilmiş deriler görülmektedir. Bu deriler daha sonra

parti homojenliği için sınıflandırılma, ardından deri olarak değerlendirilemeyecek kısımlarının giderilmesi için budama işlemine alındıktan sonra tartılarak dolaplara alınırlar.



Görsel 2. İşlenmek için bekleyen tuzla konservelenmiş hamderiler

Hamderilere uygulanan ilk işlem “İslatma” işlemidir. Bu işlem ile derinin kesiti boyunca su alması ve kirliliklerinden arındırılması sağlanır. İslatma işlemi gece boyunca sürer. Daha sonra “Kıl Giderme ve Kireçlik” işlemine geçilir. Bu işlem ile derilerin kılları uzaklaştırılır, deri yapısı tabaklama işlemine uygun haline getirilmek için açılır. Bu işlem de gece boyunca sürer. İslatma ve Kireçlik işlemleri aynı dolapta (reaksiyon kabı) gerçekleştirilir. Görsel 3’te İslatma ve Kireçlik işlemlerinin yapıldığı dolaplar görülmektedir.



Görsel 3. İslatma ve Kireçlik işlemlerinin yapıldığı dolaplar

Daha sonra mekanik işlemlere geçilir. İslatma ve Kireçlik işleminden dökülen derilerin alt deri bağ dokusunun (hiposermis tabakası, leş tabakası) alınması için “Etleme” (Kavaletto) işlemi gerçekleştirilir. Bu işlemden sonra “Yarma” işlemi uygulanır. Yarma işlemi ile mamul deri olacak cilt kısmı ve yarma kısmı olmak üzere bütün deri iki tabakaya kesiti boyunca ayrılmış olur. Yarma kısmından deri de üretilebilmesine rağmen, dünyada özellikle gıda sektörü

için jelatin talebinin fazla olması sebebiyle derilerin yarma kısımları jelatin fabrikalarında işlenmek üzere değerlendirilir. Görsel 4'te Etleme ve Yarma işlemleri görülmektedir.



Görsel 4. Etleme (sağdaki) ve Yarma (soldaki) işlemleri

Daha sonra deriler kireçlerinin giderilmesi için “Kireç Giderme”, yapısal olmayan proteinlerin uzaklaştırılması için “Sama” ve tabaklama işlemine hazırlık için derinin asitlendirilmesi işlemi olan “Pikle” işlemine alırlar. Buraya kadarki tüm işlemler tabaklama işlemine hazırlık içindir ve nihayetinde derinin bozulmadan, kokuşmadan kullanılabilmesine imkân sağlayan “Tabaklama” işlemi gerçekleştirilir. Tüm bu işlemler aynı dolapta yapılır ve iki gün civarında bir sürede gerçekleştirilir. Görsel 5'te bu işlemlerin yapıldığı dolaplar görülmektedir.



Görsel 5. Kireç Giderme, Sama, Pikle, Tabaklama işlemlerinin yapıldığı dolaplar

Tabaklama işlemi sona erdikten sonra deriler istiflenerek bekletilirler (Bkz. Görsel 6). Bu aşamada deriler cilt kalitelerine ve bazı özelliklerine göre “Asortlama” denilen işlem ile çeşitli kalite sınıflarına ayrılırlar. Siparişe veya üretim planına göre tekrar kimyasal proseslere alınmak üzere su içeriğinin mekanik olarak azaltılması için “Sıkma” işlemine ardından ise üretilecek deri tipine uygun kalınlığın ayarlanması için “Tıraş” işlemine alınırlar. Eğer deriler Kireçlik işlemi ardından yarılmamışsa Sıkma işlemi ardından bu safhada da tabaklanmış derinin “Yarma” işlemi gerçekleştirilebilir. Fakat daha önceden de bahsedildiği üzere deriden jelatin elde edilmesi için genellikle deriler Kireçlik işlemi ardından yarılmaktadırlar. Görsel 6’da Sıkma-Yarma-Tıraş işlemlerinin gerçekleştirildiği tesisler görülmektedir.



Görsel 6. Kromla tabaklanmış (Wet-Blue) derilerin istifte bekletilmesi



Görsel 7. Tabaklama sonrası mekanik işlemler

Tabaklama sonrası mekanik işlemleri tamamlanan deriler budanırlar ve tıraşlı ağırlıklarının belirlenmesi için tartılırlar. “Yaş Bitim İşlemleri” olarak adlandırılan işlemlerin yapılması için bu işlemlere uygun dolaplara alınır (Bkz. Görsel 8). Bu dolaplardan derilere “Yıkama” işlemi ardından, daha sonra verilecek kimyasalların deriye daha iyi işleyebilmesi için “Nötralizasyon” işlemi uygulanır. Nötralizasyon ardından derilerin dolgunlaştırılması ve tabaklamanın güçlendirilmesi için “Retenaj”, derilerin istenilen rengi elde etmesi için “Boyama” ve derilerin yumuşatılması için “Yağlama” işlemleri uygulanır. Bu işlemlerin sıraları ve kombinasyonları değişebilir. Üretilen deriye veya müşteri isteklerine bağlı olarak çok farklı kimyasallar, farklı oranlarda ve koşullarda uygulanarak çok farklı özelliklere sahip deriler üretilebilir. Genellikle tabaklamaya kadarki safhada deriler standart olarak işlenirler. Derilerin dolgunluk, yumuşaklık, renk gibi farklı karakterleri ise genellikle Yaş Bitim İşlemleri ile belirlenir.



Görsel 8. Yaş Bitim İşlemleri Dolapları

Boyama-Retenaj-Yağlama işlemleri ardından genellikle bir gece bekleyen deriler kurutma işlemine hazırlık amacıyla “Açık-Sıkma” işlemine tabi tutulurlar. Bu işlemden sonra istenilen deri karakterine bağlı olarak “Vakum Kurutma” veya “Yaş Gergi Kurutma” yöntemlerinden birisi ile deriler kurutulur. Vakum Kurutma yöntemi uygulandığında kurutma “Askı Kurutma” ile tamamlanır. Kurutma işlemi tamamlanan derilere “Patpat” ismi verilen mekanik yumuşatma işlemi uygulanır. Böylece deriler kullanılabilir bir forma kavuşurlar. Görsel 8’de derilere yaş işlemler sonrasındaki mekanik işlemlerin yapıldığı tesisler görülmektedir.



Görsel 9. Yaş Bitim İşlemleri sonu mekanik işlemlerinin yapıldığı tesisler

Deriler kuru hale geldikten sonra, istenilen deri karakterine bağlı olarak; cilt kusurlarının kapatılması, derinin istenilen renge ve görünüme kavuşturulması ve kullanım alanına bağlı özelliklerin yüzeysel olarak kazandırılması için “Finisaj” işlemi uygulanır. Finisaj işleminde; finisaj çözeltilerinin deri yüzeyine uygulanması için “Pistole” ve “Roller-Coat” adı verilen makinalardan yararlanır. Deri yüzeyine uygulanan finisajın sabitlenmesi ve deriye çeşitli cilt görünümlerinin sağlanması için presleme işlemleri “Ütü Pres” veya “Roto Pres” makinalarıyla yapılabilir. Finisaj işleminden önce, esnasında ve sonrasında uygulanabilen “Kuru Dolaplama” işlemi ile derinin yumuşaklığının artırılması ve cilt görünümünün ortaya çıkarılması sağlanabilir. Yine finisaj öncesinde ve esnasında deri cildi “Zımpara” işlemine tabi tutulabilir. Finisaj işlemleri birden fazla kez uygulanabilir ve işlemlerin sırası ve kombinasyonu istenilen ürüne veya tercihe bağlı olarak değiştirilebilir. Deri kuruduktan sonra derinin yüzey özelliklerinin geliştirildiği işlemler bütünü Finisajı ifade etmektedir. Görsel 10’da bir tabakhanenin finisaj bölümü görünmektedir. Finisaj işlemi biten derilerin kalite kontrolü yapıldıktan sonra yüzey alan büyüklüğü “Desi Ölçüm Makinası” ile belirlenir ve ardından deriler paketlenerek sevkiyata gönderilir. Görsel 11’de bitmiş mamul deriler görünmektedir.



Görsel 10. Finisaj işlemleri



Görsel 11. Bitmiş deriler

Derilerin Pazarlanması

Gerede'deki tabakhanelerin çoğunun aile işletmesi olması sebebiyle kurumsallıktan söz edilmesi pek mümkün değildir. Bu sebeple derilerin pazarlanmasını tabakhane sahipleri bizzat üstlenmektedirler. Deri İhtisas OSB'ye taşınan firmaların pazarlama faaliyetlerini daha fazla önemsemeye başladıkları ve pazarlama için çeşitli girişimler yaptıkları göze çarpmaktadır. Üretilen deriler iç piyasaya ve genellikle dolaylı yoldan ihracata verilmektedir. Derilerin satışı deri sektörünün bütününde olduğu üzere aracılar üzerinden de yoğun bir şekilde yapılmaktadır. Ayrıca bazı tabakhanelerin doğrudan ihracata başladıkları da görülmektedir. Gerede tabakhanelerinin son yıllarda Türkiye'nin ve hatta dünyanın en prestijli uluslararası fuarlarında katılımcı olarak boy göstermeleri önemli bir gelişme olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlara rağmen derilerin pazarlanması faaliyetlerinde büyük eksikliklerin olduğu da kabul edilmektedir.

Gerede'de Deri Üretimindeki Trendler

Gerede'deki tabakhaneler deri üretimindeki trendlere çok çabuk adapte olabilme ve hatta kendileri trend oluşturulabilme yeteneğine sahiplerdir. İtalya'daki tabakhanelerde gözlemlenen ve yüksek yatırım gereken makinaların ortaklaşa alınarak, ortak kullanım tesislerinin tüm deri üreticilerine hizmet vermesiyle 1990'lu yılların sonunda geleneksel deri üretiminden modern deri üretimine geçiş Gerede'de deri üretiminde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra da ortaklık usulü ile deri kimyasalları firmalarının veya farklı tesislerin kurulması ile döneme göre akılcı diyebileceğimiz girişimler olmuştur. Gerede'de deri üreticilerinin bu hamleleri Gerede Deri İhtisas OSB'ye taşınma sürecine katkı sağlamıştır.

Kireçlikten Yarma ve Jelatin

Mevcut durumda Gerede'de deri üretiminde ortaya çıkan en önemli trendlerden birisi kireçlik işlemi ardından yapılan yarma işlemi ile ortaya çıkan yarmaların jelatin için elde edilmesidir. 2015 yılına kadar Gerede'de neredeyse derilerin tümü tabaklama işlemi ardından yarılmaktaydı. Derilerin kromla tabaklanmış yarması süet deri ve başka derilerin üretimi yapılması için satılırdı. Fakat tabaklanmış deri yarması içerdiği ağır metaller ve diğer

kimyasallar sebebiyle gıda sanayine uygun düşmemektedir. Kireçlik işlemi yapılmış deriden elde edilen yarmalar ise jelatin üretim fabrikalarında gerekli işlemler yapıldıktan sonra gıda sanayi için uygun hale gelebilmektedir. Derilerin Kireçlik işlemi sonrasında yarılmaları ile elde edilen alt tabakasından jelatin üretimi için Gerede Karma Organize Sanayi Bölgesi'nde iki jelatin üretim fabrikası üretime başlamıştır. Jelatin başta gıda sanayi olmak üzere, ilaç ve sağlıklı beslenme sektörleri için de önemli bir üretim kaynağı madde olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle "Helal Jelatin" dini hassasiyetler sebebiyle yoğun bir şekilde talep edilmektedir. Sığır derisinin mükemmel bir kolajen (deri proteini) kaynağı olarak jelatin üretimine uygun bir madde olması, deri üretimindeki organizasyonu dahi değiştiren bir durum ortaya çıkarmaktadır. Normal koşullarda kireçlik yarması deri jelatin için kullanılırken, artık çeşitli sebeplerle kaliteli olarak üretilemeyeceği düşünülen hamderiler jelatin üretimi için tabakhanelerde üretime alınıp, belirli safhadan sonra tümüyle jelatin üretimi için sevk edilmektedirler. Bu sebeple Gerede'de jelatin talebi deri sanayisini etkileyen en önemli faktörlerden birisi haline gelmiştir.

Tabaklama Tesisleri

Derinin yarı mamul hale getirildiği tabaklama ve öncesi işlemler, yaş bitim işlemlerine nispeten daha standart halde yürütülürler. Ayrıca bu işlemler için gerekli makine, ekipman ve işgücü diğer işlemlere göre farklılık arz etmektedir. Daha önceleri dolaplarda yapılan kimyasal prosesleri her tabakhane hamderiden başlamak üzere yaş işlemler sonuna kadar kendisi yapmakta iken günümüzde ise özellikle tabaklama işlemine kadar olan kısımlar için çok sayıda tabaklama tesisi kurulmuştur. Bu tabaklama tesislerinin kurulmasında, kireçlik işlemi sonunda yapılan yarma işlemi ile elde edilen yarma derinin jelatin için elde edilmesi faktörü de önemli bir rol oynamaktadır. Tabaklama tesisleri kendilerine teslim edilen hamderileri sözleşme kapsamında yarı mamul hale getirerek tabakhanelere teslim etmektedirler. İşgücü yoğunluğu ve organize çalışma gerektiren bu işlemlerin dünya standartlarında yapılabilmesi için de bu tesisler önemlidir. Tabakhaneler için düşük yatırımla deri üretimi, işgücünden tasarruf, çevresel açıdan avantaj sağlama, belirli standartlara yakın yarı mamul eldesi, üretimi hızlandırma gibi avantajları bulunurken; proseslerin tesis tarafından yürütülmesi sebebiyle istenilen karakterde yarı mamul elde edememe, yüklü üretimler için maliyetin fazla olabilmesi gibi dezavantajlarının olduğunu söylemek de doğru olabilir. Ayrıca sadece tabaklama değil, yaş bitim işlemlerinin de sözleşmeli olarak yapıldığı tesisler çoğalmaktadır. Gerede'de önceki yıllarda sadece mekanik işlemler için uygulanan fason sistemi artık kimyasal deri prosesleri için de yoğun şekilde yapılmaktadır.

İhracata Yönelim ve Kapasite Artırımı

Ekonomik problemler, yerel pazardaki daralmalar, özellikle döviz kurlarındaki dalgalanmalar ve Türk lirasının yüksek değer kaybı sebebiyle Gerede'de deri üreticilerinin ihracata yönelimleri eskisinden çok daha fazlaşmıştır. Bunun sebeplerinden birisi de yurtiçindeki büyük deri alıcı firmaların finansal durumlarının kötü olması, iflas etmeleri, konkordato istemeleri gibi etkenlerdir. Üreticiler büyük bir emek ve zaman harcayarak ürettikleri derileri sattıklarında, tahsilat konusunda problem yaşamaktadırlar. Bu problem özellikle son on yıldır daha da fazla artmıştır. Bu nedenle üretilen derilerin ihraç edilmesi ile daha garanti satışların yapılabileceği düşüncesi hâkimdir. Son yıllarda daha önceden ihracatı hiç düşünmeyen

işletmeler dahi yurt içi piyasa yerine ihracata yönelme eğilimi göstermektedirler. Yine mevcutta ihracat yapan firmalar ise ihracatı çeşitlendirmek yani ürünlerini sattıkları ülkeleri artırmak ve yeni pazarlar bulma eğilimindedirler. Bu sebeple özellikle uluslararası perakendecilerden gelen büyük ölçekli siparişleri karşılayabilmek için kapasite büyütmesine gitmektedirler. Ulusal ve uluslararası pazarda karların azalması sebebiyle daha yüksek kapasite ile üretim yaparak karı artırma eğilimi için de yüksek kapasitelerin kullanılma eğilimi göze çarpmaktadır.

Üretim Koşullarının Düzeltilmesi ve Gerekli Belgelerin Alınması

Son yıllarda çok daha sık duyduğumuz “sürdürülebilirlik” kavramı çerçevesinde dünya deri sektöründe de ortaya çıkan canlı sağlığına ve çevreye zarar vermeden deri üretiminin gerçekleştirilme ideali doğrultusunda eğilimler görülmektedir. Deri İhtisas OSB’ye de geçilmesi ile fiziksel koşulların iyileşmesi sayesinde bu eğilim gerçekçi bir hale gelmeye başlamıştır. Özellikle müşteri istekleri doğrultusunda yönetsel, çevresel ve üretim ile ilgili belgelerin alınma eğilimleri de hızlanmıştır. Deri üretiminin çevresel ve canlı sağlığına uyumlu şekilde, sürdürülebilirlik kapsamında yapıldığının belgelendirilmesi LWG (Leather Working Group – Deri Çalışma Grubu) tarafından yapılmaktadır. Gerede Deri İhtisas OSB’de ikinci etap arıtma ve katı atık bertaraf tesislerinin hizmete girmesi ile bu belgenin alınması önünde bir engel kalmayacağı düşünülmektedir. LWG belgesinin alınması için hazırlık yapan tabakhaneler mevcuttur. Ayrıca dünya pazarında var olabilmek için gerekli üretim ve ürün standartlarının sağlanması gerekliliği bilinci oluşmuş durumdadır.

Uzun Vadeli Ödeme ve Tahsilat Problemleri

Uzun vadelerin getirdiği olumsuzluklar tecrübe edildiği için daha kısa vadeli ve garanti satışlara gitme eğilimi hâkim durumdadır. Deri sektöründe yıllardır deri üreticilerinin, tacirleri ve deri ürünü üreticilerini finanse etme alışkanlığının doğurduğu olumsuzluklar daha da fazla gün yüzüne çıktığı için daha az problem yaratma olasılığı olan yöntemlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Çok büyük emekle üretilen derilerin satılması sonrasında tahsilatların alınmaması veya zarar görerek alınması deri üretimindeki motivasyonu da olumsuz etkilemektedir. Bu sebeple ihracatın veya garanti satış yöntemlerinin daha fazlalaştığını görmek mümkündür.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Gerede eski yıllardan beridir deri üretiminin gerçekleştiği, dericilik ile özdeşleşmiş bir ilçedir. İlçenin doğu kısmında bulunan tabakhanelerin Gerede Deri İhtisas Sanayi Bölgesi’ne taşınması, bölgeye taşınma ve yatırım sürecinin devam etmesi ve burada başarılı bir şekilde deri üretiminin sürdüğünün görülmesi Gerede’nin Türkiye’deki deri merkezi olması sürecini hızlandırmaktadır. Gerede Deri İhtisas OSB Bölgesi’nde kurulan modern tabakhanelerin ve alt yapının; Gerede’deki deri üreticilerinin deri üretimindeki ve ortak iş yapma konusundaki tecrübelerini dünya pazarında var olabilmek için kullanmasına fırsat sağlayabilecek konumda olduğu görülmektedir. Mevcut durumda Gerede; 128 deri üretim tesisi, hamderi ve yarı mamul deri tedarikçileri, deri kimyasalları tedarikçileri, deri üretimi ile ilgili makine ve ekipmanlarla ilgili işler de dahil olmak üzere sağladığı istihdam ve ekonomik faaliyetlerle öne çıkan önemli bir mamul deri tedarik merkezi olduğu anlaşılmaktadır.

Büyükbaş deri üretimi gerçekleştirilen Gerede’de et ve süt endüstrisinin yan ürünü olan hamderi işlenerek mamul deri haline dönüştürülür. Hamderinin mamul deriye dönüştürülme süreci çok zahmetli prosesleri içermektedir. Tabaklama öncesi işlemlerde deri proteini olan kolajenin tabaklamaya uygun hale getirilmesi için mümkün olduğunca yapısının açılarak saflaştırılması gerekmektedir. Bu amaçla derilere dolap denilen reaksiyon kaplarında ve yine mekanik olarak deri makinaları ile işlemler uygulanır. Deri tabaklamaya hazır hale geldiğinde deriler dolaplarda tabaklama maddeleri ile muamele edilerek bozulmadan kullanılacak yarı mamul deri haline getirilmektedir. Daha sonra müşteri istekleri doğrultusunda veya istenilen deri karakterini elde etmek için, önce makinalarda yapılan çeşitli işlemler neticesinde deri kalınlığının ayarlanması daha sonra ise dolaplarda yapılan yaş bitim işlemleri doğrultusunda deri renginin, dolgunluğunun ve yumuşaklığının belirlendiği tabaklama sonra işlemlerle modifiye edilmesiyle deri ana karakterine büründürülür. Yaş işlemleri biten deriler yine çeşitli mekanik işlemler yardımıyla kurutulurlar ve kullanılabilir bir forma kavuştururlar. Daha sonra derinin son görünümünün ve yüzeysel özelliklerinin belirlendiği birçok farklı işlem kombinasyonunun uygulandığı finisaj işlemi ile deri mamul deri haline getirilmektedir. Gerede’deki deri üretimini “Tabaklama ve Tabaklama Öncesi İşlemler”, “Tabaklama sonrası işlemler” ve “Finisaj İşlemleri” olarak 3 ana safhaya ayırmak mümkündür. Bu işlemlerin içinde deri makineleri ile gerçekleştirilen mekanik işlemler de yer almaktadır. Gerede’de bu işlemlerin bir kısmı, tabakhanenin iş yapış şekline bağlı olarak farklı tesislerde fason olarak yaptırılmaktadır. Özellikle mekanik işlemler ortaklıklarla kurulmuş tesislerde yaptırılmaktadır. Gerede’de üretilen mamul deriler yurt içine ve yurt dışına satılmaktadır. Son yıllarda Gerede tabakhanelerinin ihracat kabiliyetlerinin de arttığı görülmektedir. Yurt içindeki ve yurt dışındaki fuarlara katılım oranları fazlaşmaktadır.

Mevcut durumda Gerede’deki trendler ise; gıda sanayisinin yoğun talebi sebebiyle kireçlik işlemi ardından yapılan yarmaların ekonomik olarak değer kazanmasıyla jelatin üretimi için hamderi ve yarma deri ile ilgili faaliyetlerin artması, fason üretimin sadece mekanik işlemlerle sınırlı kalmayıp özellikle tabaklama ve hatta diğer proseslere kaynaması sonucu fason üretim yapan tesislerin artması, iç piyasadaki olumsuzluk ve yüksek döviz kurları sebebiyle ihracata yönelim, üretim koşullarının çevre ve canlı sağlığı açısından dünya standartlarına uygun hale getirilmesi ve derilerin satışının tahsilat garantili yöntemlerle yapılma eğilimine geçilmesi şeklinde sıralanması mümkündür.

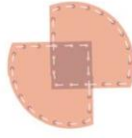
Tarihi boyunca deri üretimi ile özdeşleşmiş Gerede’de deri üretimi ile bütünleşmiş insanların çabaları neticesinde dünya standartlarında deri üretimi mümkün hale gelebilmiştir. Kurulan bu yapının daha da gelişmesi ve üretilen derilerden yüksek katma değer sağlanabilmesi için tüm çevrelere görev düşmektedir. Özellikle dünya üzerinde deri üretimi gibi çevresel açıdan problemli üretim faaliyetleri için çeşitli kısıtlamalar ve gereklilikler gündeme gelmektedir. Gerede’deki dericilerin bu konularla daha ilgili olabilmesi için gerekli özenin gösterilmesi şarttır. Geçmişte olduğu gibi gelecekte de derinin yerine kullanılacak kendi gibi mükemmel bir materyal olmayacağı bilinciyle hareket edildiği takdirde Gerede’nin modern sürdürülebilir deri üretimi gerçekleştiren, dünyada kaliteli deri denildiği zaman akla gelen bir merkez olabilme fırsatının değerlendirilmesi için çaba sarf edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Güldür, M. M. (2016). Gerede’de Dericilik. *Kalemişi-Türk Sanatları Dergisi*, 4(8), 97-106.
- IDMIB (İstanbul Deri ve Deri Mamulleri İhracatçıları Birliği), (2016). APLF Hong Kong, Asia Pacific Leather Fair, Hong Kong.
- Kaşmer, R. (2000). Gerede’de dericilik ve tarihi seyri. *Geçmişten Günümüze Gerede Sempozyumu*, 20-21.
- KILINÇ, K., (2019), Gerede Deri Sanayisinin Gelişmesindeki Önemli Faktör: Ortak Kullanım Tesisleri. *Social Sciences*, 14(3), 87-102.
- Süme, M., Çalık, A. O., Araz, T., Yetiş, İ., Tarhan, M., & Aksay, B. (2015). Gerede Nüfus Defteri (Cilt I). *Bolu: BAMER Yayınları*.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı İnternet Sitesi, *Dericilik Tesisleri*, https://www.tarimorman.gov.tr/GKGM/Belgeler/DB_Vet_Ilac/hayvansal_yan_urun_isletme/Dericilik_Tesisleri.pdf (Erişim Tarihi: 20.05.2022)

Kaynak Kişiler:

- Musa BIYIKLI, Gerede Deri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi Muhasebe Müdürü, 05.05.2022 tarihli görüşme



1. ULUSAL
ZANAAT SANAT VE TASARIM DİLİ OLARAK DERİ
SEMPOZYUMU VE ÇALIŞTAYI

23-24-25 MAYIS 2022